

Rojas Jūras zvejniecības muzeja
KRĀJUMA DARBA POLITIKA
(2023. – 2027.gadam)

Rojas Jūras zvejniecības muzeja (turpmāk – Rojas muzejs) profilu veido materiālu vākums un pētījumi par atsevišķu tautsaimniecības nozari – jūrniecību, zvejniecību, ar to saistītiem procesiem un cilvēkiem.

Rojas muzejs, saskaņā ar misiju: apzina, pēta, saglabā, eksponē un popularizē specifisko zvejniekciemu vēsturi, zvejniecības un jūrniecības attīstību Ziemeļkurzemes piekrastes ciemos.

Krājuma darba mērķis

Mērķtiecīgi papildināt, izvērtēt, dokumentēt, saglabāt un popularizēt esošo, Rojas muzeja profilam un misijai atbilstošu muzeja krājumu, kas raksturo piekrastes kultūrvēsturisko mantojumu, īpaši akcentējot cilvēka un jūras līdzāspastāvēšanu.

Krājuma darba uzdevumi:

- papildināt muzeja krājumu atbilstoši Rojas muzeja misijai, balstoties uz izstrādāto krājuma darba politiku;
- veikt krājuma priekšmetu precīzu uzskaiti un izpēti, nodrošinot to saglabāšanu atbilstoši MK noteikumiem par Nacionālo muzeja krājumu un Rojas muzeja krājuma veidošanas, uzskaites, saglabāšanas un izmantošanas kārtībai;
- nodrošināt pastāvīgu krājuma pieejamību sabiedrībai, organizējot tematiskās muzeja krājuma izstādes un cita veida dialogu ar sabiedrību (informācija sociālajos tīklos, publikācijas u.c.); plānveidīgi un sistemātiski ievadīt krājuma priekšmetu datus (minimums 600 vienības gadā) Nacionālā muzeju krājuma kopkataloga informācijas sistēmā (turpmāk – NMKK), nodrošinot priekšmetu digitālo attēlu izgatavošanu un pievienošanu priekšmetu aprakstiem, iesaistot šī darba veikšanā 2 muzeja krājuma darbiniekus.
- meklēt risinājumus jaunu muzeja krājuma telpu iekārtošanai un aprīkošanai ar nepieciešamajām mēbelēm priekšmetu glabāšanai Rojas muzeja filiālē “Kaltenes klubs”.

Krājuma politikas izvērtējums

2018. – 2022. gads

Muzeja krājums ir mērķtiecīgi papildināts atbilstoši Rojas muzeja misijai, piemēram, šajā laikā muzeja krājumā iekļauta bāku signāluguns, mūsdienu zivju pārstrādes uzņēmumu produkcijas etiķetes, iegūti jauni mākslinieces Marijas Mucenieces – Induss darbi u.c. materiāli un priekšmeti, kas raksturo zvejniecību, jūrniecību, zivju apstrādi un cilvēku dzīvi piekrastē dažādos vēstures laikos. Veikts sistemātisks darbs krājuma datu ievadei Nacionālajā muzeju krājuma kopkatalogā, ar ko pārsvarā nodarbojās viens muzeja darbinieks – muzeja speciālists, kurš datu ievadi kopkatalogā veica paralēli citiem darbiem muzejā.

2020. gadā ir izveidota jauna muzeja krājuma telpa Rojas muzeja filiālē “Kaltenes klubs”, kur iekārtots atklātais krājums – tajā izvietoti zvejas rīki un piederumi, navigācijas instrumenti, priekšmeti, kas saistīti ar zivju apstrādi.

Jauniegtajiem priekšmetiem ir uzlabota krājuma kartīšu apraksta kvalitāte un atzīmēta topogrāfija. Nopietni esam strādājuši pie krājuma priekšmetu saglabāšanas apstākļu uzlabošanas – pakāpeniski iegādājoties pakojumu krājumu materiālu un priekšmetu drošai un atbilstošai saglabāšanai. Šis darbs tiek veikts plānveidīgi, pašlaik ir sakārtotas dokumentu, apģērbi, iespiedmateriālu un atsevišķas lietisko priekšmetu grupas. Ir precizēta krājuma topogrāfija, izvietojot atzīmes uz priekšmetu iepakojumiem un plauktiem, kas ārkārtas situācijā būtu jāevakuē pirmie. Kopš 2018. gada ir veikta pilna krājuma esības pārbaude.

1. Krājuma satura raksturojums

Rojas muzeja krājums ir muzeja priekšmetu, fotogrāfiju un dokumentu kopums, kas raksturo Ziemeļkurzemes piekrastes ciemu – galvenokārt Rojas, Kaltenes, Valgalciema, Upesgrīvas, Ģipkas, Melnsila un Kolka vēsturisko attīstību no 19. gadsimta beigām līdz mūsdienām, akcentējot zvejniecību, jūrniecību, zivju apstrādi un vietējo cilvēku dzīvi, sadzīvi un tradīcijas. Tā kā muzejs savu darbību uzsācis 1968.gadā, zvejnieku kolhoza “Banga” paspārnē, sākotnēji tas veidots kā kolhoza muzejs ar tam atbilstošu krājumu. Šim laikam raksturīgas liecības par Rojas celtniecību un Roju kā pilsētciemata attīstību. Lielākā daļa savākto vēsturisko liecību - dokumenti, fotogrāfijas atspoguļo zvejnieku kolhozu un zivju fabrikas darbību. Gadu gaitā ir savākts ievērojams materiālu daudzums par jūrniekiem, zvejniekiem un kuģubūvi 19. gs. beigās un 20. gs. sākumā. Pakāpeniski muzeja krājums tiek papildināts arī ar mūsdienu vēstures laika liecībām.

2022. gada 30. decembrī muzeja krātuvē glabājas 28997 vienības, no kurām 19823 ir pamatkrājumā. Pamatkrājums no palīgkrājuma nav atdalīti, muzeja krājuma priekšmeti izvietoti trīs muzeja krātuves telpās, lielgabarīta priekšmeti un lielākā daļa ar zvejniecību saistīto priekšmetu – skaitā 568 vienības, atrodas Rojas muzeja filiālē “Kaltenes klubs”, kur izveidots atklātais krājums. Līdz ar to var uzskatīt, ka Rojas muzeja krājums ir decentralizēts. Muzeja, tā filiāles un izstāžu vietu pastāvīgajās ekspozīcijās/izstādēs eksponēti 862 priekšmeti – gan priekšmetu oriģināli, gan digitalizētas fotoattēlu/dokumentu kopijas un atmiņu stāstu audio ieraksti.

Muzeja telpu resursi ir ierobežoti, tādēļ liela uzmanība jāpievērš jaunieguvumu izvērtēšanai un krājumā jāpieņem materiāli, kas atbilst muzeja krājuma komplektēšanas kritērijiem.

2. Muzeja krājuma materiālu galvenās grupas

- Jūrniecība (jūrskolas, jūrnieki, kuģu būve)
- Zvejniecība (20.gs sākums līdz mūsdienām)
- Zivju apstrāde (20. gs sākums līdz mūsdienām)
- Zvejnieku kolhozi
- Rojas zivju konservu fabrika
- Skolu vēsture
- Sadržīves priekšmeti
- Kultūras un spora dzīve,
- Personības (Krišjānis Valdemārs, Dambekalnu, Grīvānu u.c. jūrnieku dzimtas, M. Induss – Muceniece)

3. Muzeja krājumu veidojošās priekšmetu grupas

Sadržīves priekšmeti – sniedz ieskatu piekrastes iedzīvotāju sadzīvē un darbā. Priekšmeti, kas lietoti no 19. gadsimta beigām līdz 20. gadsimta vidum; priekšmeti, kas raksturo padomju okupācijas laiku Rojas novadā, 20. gadsimta beigas un 21. gadsimta sākumu. Sadržīves priekšmetu grupā galvenokārt ir šādi priekšmeti – tekstilijas, trauki, interjera priekšmeti, darbarīki, nedaudz personīgās higiēnas priekšmeti. Šī priekšmetu grupa būtu papildināma ar mūsdienu vēstures liecībām.

Zvejniecību un zivju apstrādi raksturojoši priekšmeti – muzeja krājumā ir priekšmeti, kas raksturo piekrastes zvejnieku arodu 20. gadsimta sākumā. Zvejniecību raksturo pārsvarā lielgabarīta priekšmeti, ko ir apgrūtināši uzņemt muzeja krājumā (ierobežota telpu platība).

Navigācijas ierīces, zvejas un zivju apstrādes darba rīki, tara, kokapstrādes instrumenti raksturo gan burinieku laikus, gan 20. gadsimta zvejniecību.

Dokumenti – šī ir viena no apjomīgākajām krājuma daļām: ir gan personu, gan iestāžu – skolu, kolhozu, kultūras iestāžu dokumenti. Dokumentiem ir neatsverama nozīme muzeja pētnieciskajā darbā, kā arī muzeja ekspozīciju un izstāžu veidošanā.

Grāmatas un iespieddarbi – žurniecības literatūra, kalendāri, kartes, novada literātu darbi, tūrisma un dabas apraksti, mācību un zinātniskā literatūra.

Fotogrāfijas – muzeja kolekcijā glabājas burinieku laiku liecības, piekrastes iedzīvotāju darbu un sadzīvi raksturojošas. Lielākā daļa fotogrāfiju ir no zvejnieku kolhoza un zivju konservu fabrikas darbības laika, kurās redzami ražošanas un zvejas procesi, Rojas celtniecība un cilvēku dzīve padomju okupācijas periodā. Krājuma papildināšanai ar fotogrāfijām ir liela nozīme zinātniski pētnieciskajā darbā, tādēļ nozīmīgi iegūt materiālus, kas dokumentē dzīvi un darbu visos piekrastes ciemos no Mērsraga līdz Sīkragam. Izaicinājums ir 21. gadsimta dokumentēšana digitālajos attēlos, kā tos dokumentēt un saglabāt.

Mākslas priekšmeti – kolekcijas pamatā ir darbi no zvejnieku kolhoza laika, kad Rojā notika mākslas plenēri. Šeit uz vietas tapušajos darbos atainota vietējā daba, zvejnieku darbs, viņu portreti. Kolekcija ir papildināta arī ar dāvinājumiem no mākslas laboratorijas Roja – Raku un ar atsevišķiem mākslinieku dāvinājumiem no personālizstādēm. Vieni no vērtīgākajiem mākslas priekšmetiem ir pasaulē un Latvijā atzītās mākslinieces Marijas Induss – Mucenieces darbi.

Visu priekšmetu grupu komplektēšana turpinās. Papildinot muzeja krājumu, īpaša uzmanība jāpievērš 19. gadsimta beigu un 20. gadsimta sākuma periodam, proti, 1. pasaules kara raksturojošām liecībām, kas mūsdienās jau varētu būt ļoti sarežģīti iegūstamas. Vitāli svarīgi būtu muzeja krājumu papildināt ar materiāliem par Lubezeres (Rojas), Ģipkas un Mazirbes jūrskolām, par to absolventiem (laiks pirms 1. pasaules kara). Nozīmīgas būtu arī liecības par starpkaru posmu un 2. pasaules kara laiku, deportācijām, *bēgļu laivām*. Par uzdevumu izvirzām arī mūsdienu liecību komplektēšanu – *Covid-19* pandēmijas periods, tās ietekmi iedzīvotāju ikdienā un darbā zivju pārstrādes uzņēmumos. Jāpapildina materiālu un liecību klāsts par zivju apstrādes uzņēmumiem mūsdienās, Rojas ostas darbību 20. gadsimta beigās un 21. gadsimtā, novada reformām laika posmā no 20. gadsimta vidus līdz mūsdienām, Atmodas laiku, barikādēm. Lai arī muzeja krājumā rodama ļoti plaša informācija un krājuma materiāli par padomju okupācijas laiku piekrastē, tomēr secināts, ka krājums būtu papildināms ar materiāliem par PSRS robežsardzes Rojas daļu.

4. Krājuma komplektēšana

Galvenie muzeja krājuma papildināšanas kritēriji ir jauniegūto priekšmetu atbilstība muzeja profilam un misijai, krājuma komplektēšanas politikai un muzeja Krājuma komisijas lēmumam. Pārsvarā tiek izmantota pasīvās komplektēšanas metode, aktīvā komplektēšanas tiek pielietota kampaņu veidā, sabiedrībai darot zināmu muzeja interesi par priekšmetiem, kas nepieciešami ekspozīcijas vai izstādes veidošanai. Papildinot muzeja krājumu, vērā tiek ņemta priekšmetu kultūrvēsturiskā, mākslinieciskā vērtība un piederība novadam, kā arī iespēja nodrošināt to saglabāšanu un izmantot tos ekspozīciju papildināšanā vai krājuma izstāžu veidošanā un zinātniski pētnieciskajā darbā. Rojas muzeja krājums tiek papildināts pateicoties fizisku vai juridisku personu dāvinājumiem, dažkārt arī kādi priekšmeti/materiāli pārņemti no publiskām un privātām institūcijām. Tā kā ar dāvinājumu palīdzību ne vienmēr izdodas iegūt nepieciešamus priekšmetus mērķtiecīgai krājuma papildināšanai, turpmāk būtu jāieplāno līdzekļi pirkumiem no fiziskām vai juridiskām personām, kā arī ekspedīcijas. Krājums netiek papildināts ar identiskiem vai ļoti līdzīgiem priekšmetiem, kas jau atrodas krājumā.

5. Krājuma komplektēšanas un papildināšanas kritēriji

Pamatkrājumam:

- priekšmets atbilst muzeja misijai un krājuma komplektēšanas mērķim;
- tam piemīt tematiska, saturiska, mākslinieciska, memoriāla vai reprezentatīva vērtība;
- priekšmets ir unikāls vai tipisks tieši zvejniecības nozarei, zvejnieku sadzīvei;
- priekšmetam ir potenciāls izmantošanai muzeja komunikācijā un pedagoģiskajā darbā;
- ir iespējams nodrošināt priekšmeta ilglaicīgu saglabāšanu;
- priekšmetam var nodrošināt atbilstošu vietu un glabāšanas apstākļus krātuvē.

Palīgkrājumam:

- nav informācijas par priekšmetu, bet atbilst tematiski un var veikt izpēti;
- priekšmetu paredzēts izmantot kā taktilu vai ilustratīvu objektu ekspozīcijā vai pedagoģiskajā darbā;
- priekšmetam nevar nodrošināt ilglaicīgu saglabātību.

Rojas muzeja krājums atbilst izvirzītajai misijai. Sākotnēji (20. gadsimta 60. – 80.-tajos gados) komplektēšanas prakse atšķirīgu komplektēšanas kritēriju dēļ ir bijusi vērsta vairāk uz kvantitatīvu nevis kvalitatīvu krājuma papildināšanu. Tā rezultātā mūsdienu skatījumā

krājumā ir vērā ņemams skaits priekšmetu, kuru vieta būtu arhīvā (iestāžu un personu dokumenti) vai bibliotēkā (tematikai neatbilstošas grāmatas).

Krājuma komplektēšanas vājās puses:

- nav tik lielas telpas, lai varētu krājumā uzņemt lielus priekšmetus, piemēram, zivju apstrādē izmantotas ierīces.

6. Krājuma saglabāšana

Rojas muzeja krājums līdz ar pārējo muzeju krājumiem ir Latvijas nacionālā kultūrvēsturiskā mantojuma sastāvdaļa, kurā katrs priekšmets ir ieguvis simbolisku nozīmi ar mērķi to saglabāt. No tā izrietoši galvenais mērķis un uzdevums ir nodrošināt iespējami labus un atbilstošus priekšmetu glabāšanas apstākļus, veicot pasākumus, kas palēnina novecošanās procesus un tādejādi panākt maksimāli ilgu un kvalitatīvu priekšmeta iespējamo saglabātību.

Saglabātība krājuma priekšmetiem ir atšķirīga. Ir priekšmeti, kuriem būtu nepieciešama konservācija un restaurēšana, taču tā kā muzejam nav savs restaurators muzeja darbinieki savas kompetences ietvaros spēj uzturēt saudzējošu saglabāšanu. 2022. gadā ir izstrādāts projekts trīs priekšmetu restaurācijai, kas tiks restaurēti 2023. gadā, piesaistot sertificētu restauratoru. Veicot priekšmetu esības pārbaudi, ir apzināti primāri restaurējamie priekšmeti un izveidots laika grafiks to restaurācijai. Atlasot priekšmetus restaurācijai, tiek izvērtēta to unikalitāte un atbilstība muzeja misijai.

Ēka, kurā atrodas Rojas muzejs, sākotnēji nav būvēta muzeja vajadzībām. Līdz ar to telpas, tai skaitā krātuve, ir pielāgotas muzeja vajadzībām. Krājums izvietots trīs atsevišķās, caurstaigājamās telpās, priekšmeti izkārtoti koka un metāla plauktos, kuri ir gandrīz piepildīti, tas nozīmē, ka jaunu priekšmetu izvietošanai vietas ir pavisam maz. Pārblīvētību krātuvē mazināja atklātā krājuma izveide muzeja filiālē Kaltenē, kur nonāca lielgabari priekšmeti. Krātuvē un ekspozīciju zālēs esošie logi ir aizklāti ar saules gaismu atstarojošām žalūzijām, katru dienu tiek pārbaudīta temperatūra un gaisa mitrums, rādījumi fiksēti žurnālā.

Esošā krājuma saglabāšanas sistēma atbilst izvirzītajam mērķim un uzdevumiem, veicot pastāvīgu, saudzīgu krājuma aprūpi un arvien uzlabojot glabāšanas apstākļus, tiek veicināta priekšmetu ilgdzīve.

Krājuma saglabāšanas vājās puses:

- muzejam nav priekšmetu pirmapstrādes telpas un saldētava;

- divi krājuma darbinieki strādā vienā no krātuves telpām, līdz ar to tajā esošie priekšmeti muzeja darba laikā tiek pakļauti nepārtrauktai apgaismojuma iedarbībai.

7. Krājuma izmantošana

Muzeja krājums tiek izmantots pastāvīgajā ekspozīcijā (842 priekšmeti), mēneša tematiskajās izstādēs, kurām atvēlētas 3 slēgtas vitrīnas. Šajās tematiskajās izstādēs tiek izstādīti priekšmeti no muzeja krājuma saistībā ar kādu mūslaiku aktualitāti, tādējādi radot saikni starp vēsturi un mūsdienām. Krājuma priekšmeti tiek prezentēti arī dažādos muzeja pasākumos, izmantoti muzejpedagoģiskajās programmās un publikācijās. Katru nedēļu kāds no krājuma priekšmetiem tiek prezentēts kā *Nedēļas priekšmets* digitālajās platformās, dodot iespēju muzeja interesentiem un sekotājiem pakāpeniski iepazīt muzeja krājumu. Pamatinformācija par aptuveni piekto daļu (6102 vienības) no krājuma priekšmetiem ir pieejama Nacionālajā muzeju krājuma kopkatalogā. Rojas muzeja filiālē “Kaltenes klubs” izveidotais atklātais krājums ir pieejams apmeklētājiem muzeja darbinieka uzraudzībā.

Klātienē galvenā muzeja krājuma lietotāju grupa ir Rojas vidusskolas skolēni, kuriem seko vietējie novadpētnieki un atsevišķas privātpersonas. Atļauja krājuma lietošanai tiek dota, balstoties uz lietotāja iesniegumu. Muzeja krājuma pakalpojumus izmanto arī citas kultūras institūcijas: skolas, muzeji, Tautas nami. Krājuma priekšmeti šīm institūcijām tiek nodoti saskaņā ar deponēšanas noteikumiem (aktu, līgumu). Deponēti tiek tikai labā saglabātības stāvoklī esošie krājuma priekšmeti. Netiek deponēti fotogrāfiju oriģināli, priekšmeti, kas atrodas pastāvīgajā ekspozīcijā, esošajās vai plānotajās izstādēs, atvērtā krājuma priekšmeti.

Krājuma izmantošanas vājās puses:

- muzejā nav speciālista (vēsturnieks/pētnieks), kurš nodarbotos ar pētniecību, pētniecības darbu paralēli tiešajiem darba pienākumiem iespēju robežās veic esošie darbinieki;
- nav atsevišķa telpa, kurā krājuma lietotāji varētu iepazīties ar viņus interesējošiem materiāliem;
- pastāvīgajā ekspozīcijā eksponētie krājuma priekšmeti nav pieejami muzeja apmeklētājiem ar kustību traucējumiem, jo atrodas otrajā stāvā, un kāpnēs nav aprīkotas ar pacēlāju.

8. Krājuma uzskaitē dokumentēšana un digitalizācija

Katra priekšmeta nonākšana muzejā sākas ar iegūšanas dokumentiem – līgumu un aktu kā līguma neatņemamu sastāvdaļu. Akts par priekšmeta pieņemšanu uz laiku, lai krājuma komisijā izvērtētu tā atbilstību muzeja krājuma papildināšanas nosacījumiem, kam seko krājuma komisijas protokols un akts par priekšmeta pieņemšanu krājumā vai nodošanu atpakaļ. Pieņemšanas gadījumā iespēju robežās tiek ievākta informācija par priekšmeta vēsturi un noslēgts dāvinājuma līgums. Krājuma glabātājs, pamatojoties uz priekšmeta iegūšanas dokumentiem un krājuma komisijas lēmumu, muzeja priekšmetu ieraksta pamat – vai palīgkrājuma inventāra grāmatā, priekšmets tiek signēts, iegūst savu unikālo inventāra numuru un tiek novietots krātuvē tam atbilstošā vietā. Katrs priekšmets tiek reģistrēts inventāra grāmatā ar šifru JZM, pēc kārtas piešķirot tam inventāra numuru. Priekšmetam tiek manuāli sastādīta priekšmeta uzskaites kartiņa, kura satur lakonisku informāciju par priekšmetu, tā atrašanās vietas topogrāfiju, apraksta kartiņa glabājas tematiskajā kartotēkā. Krājuma priekšmetiem tiek veiktas regulāras (reizi 5 gados) esības pārbaudes, nosakot arī priekšmeta saglabātības pakāpi.

Kopš 2008. gada ir sāktā muzeju priekšmetu digitalizācija (metadatu fiksēšana, digitālo attēlu veidošana) un datu ievade NMKK. Vidēji katru gadu nacionālajā kopkatalogā tiek ievadīti 500 – 700 priekšmeti. Pagājušā gadsimta 60.- 70.-tajos gados krājuma papildināšanas mērķis ir bijis vairāk tendēts kvantitātes, ne kvalitātes virzienā. Liels skaits priekšmetu krājumā ir ar ideoloģisku slodzi. Mūsdienās krājuma papildināšanas kritēriji ir mainījušies, tāpēc pēdējos gados NMKK sistēmā prioritāri tiek ievadīti jaunieguvumi. Šāda secība tiek ievērota, lai mūsu muzeja misijai atbilstošie priekšmeti pēc iespējas ātrāk nonāktu digitālajā vidē.

Kopš 2014. gada informācija par krājumā esošajiem priekšmetiem tiek ievadīta izklājlapās digitālas inventāra grāmatas formātā, kas gada beigās tiek arī izdrukāta.

Lai nodrošinātu vienmērīgu un kvalitatīvu datu ievadi NMKK sistēmā, gada laikā jāpārbauda un jāatjauno informācija par 300 priekšmetiem un jāveic metadatu ievade par 300 iepriekš NMKK sistēmā neregistrētiem priekšmetiem.

Vājās puses:

- krājuma darbiniekiem trūkst zināšanas NMKK sniegto iespēju pilnvērtīgai izmantošanai – elektronisko kartīšu un aktu sagatavošanai, digitālās kartotēkas veidošanai;
- ar datu ievadi NMKK nodarbojas tikai viens muzeja darbinieks, kura darba pienākumos ir arī citi muzeja darba pienākumi.

Prioritārie uzdevumi 2023. – 2027. gadam

- Koncentrēties uz mērķtiecīgu, muzeja misijas īstenošanai atbilstošu krājuma papildināšanas praksi, nodrošinot tā pieejamību sabiedrībai.
- Izveidot digitālo attēlu uzskaites un glabāšanas sistēmu.
- Uzlabot muzeja krājuma kartīšu aprakstu kvalitāti, norādot uz visām kartītēm priekšmeta atrašanās vietu/topogrāfiju.
- Piesaistīt papildus finansējumu par prioritātēm noteikto priekšmetu restaurācijai.
- Turpināt priekšmetu pakošanu atbilstošās kastēs iepakojumos, uzlabojot priekšmetu saglabāšanas apstākļus.
- Izmantot NMKK piedāvātās iespējas elektronisko kartīšu, aktu u.c. dokumentu izdrukai.
- Sistemātiski pilnveidot darbinieku zināšanas par mūsdienu tehnoloģiju izmantošanu krājuma darbā un pielietot tās praktiskajā darbā.
- Papildus krājuma telpu izveide.